

30CC Seizoen 2019-2020

Spiritual Lab

verstilling en mystiek

Zsuzsi Tóth, sopraan

Catalina Vicens, organetto

Goeyvaerts Strijktrio

woensdag 13 november 2019

Predikherenkerk Leuven

Goeyvaerts Strijktrio

Fedra Coppens (viool)

Kris Matthynssens (altviool)

Pieter Stas (cello)

Zsuzsi Tóth, sopraan

Catalina Vicens, organetto

PROGRAMMA

Ave Maria

improvisatie naar geluidsopname uit Fondazione Isabella Scelsi

Elegia per Ty, deel 1

duo voor altviool en cello (1958-1966) - Giacinto Scelsi

Ave Maria, O aucatrix vite

Responsorium (D 153r-v, R 467v) - Hildegard van Bingen

R. Ave Maria,
O aucatrix vite,
reedificando salutem,
que mortem conturbasti
et serpentem contrivisti,
ad quem se Eva erexit
erecta cervice
cum sufflatu superbie.
Hunc conculcasti
dum de celo Filium Dei genuisti,

R. quem inspiravit
Spiritus Dei.

V. O dulcissima atque amantissima
mater, salve,
que natum tuum
de celo missum mundo edidisti:

R. quem inspiravit
Spiritus Dei.

Gloria Patri et Filio
et Spiritui sancto.

R. Quem inspiravit Spiritus Dei.

*Gegroet Maria, o raadvrouw voor het
leven, die de redding voor mekaar
brengt, jij die de dood van de wijs hebt
gebracht
en de slang de pas hebt afgesneden,
tot wie Eva zich heeft opgericht
haar nek uitgestoken
met trotse erheid.
Je hebt hem [de dood] veracht
terwijl je Gods Zoon het leven hebt
geschonken,
Gods Geest heeft Hem
beziel.*

*O allerzoetste en allerbeminnelijkste
moeder, gegroet,
jij die het leven hebt gegeven aan je
Kind dat vanuit de hemel naar de
wereld is gezonden:
Gods Geest heeft Hem
geïnspireerd.*

*Roem aan de Vader en de Zoon en aan
de Heilige Geest.*

Gods Geest heeft Hem begeesterd.

Elegia per Ty, deel 2

duo voor altviool en cello (1958-1966) - Giacinto Scelsi

Hodie aperuit

Antifoon (D 154v, R 467ra) - Hildegard van Bingen

Hodie aperuit nobis clausa porta
quod serpens in muliere suffocavit,

unde lucet in aurora
flos de Virgine Maria.

*Heden heeft de afgesloten toegang ons
geopenbaard wat de slang in de vrouw
heeft onderdrukt,
en van waaruit de bloem van de maagd
Maria schittert in het morgenrood.*

Elegia per Ty, deel 3

duo voor altviool en cello (1958-1966) - Giacinto Scelsi

Strijktrio (4 delen)

voor viool, altviool en cello (1958) - Giacinto Scelsi

O vos angeli

Responsorium (D 159r-v, R 468v, Scivias III.13.2b) - Hildegard van Bingen

R. O vos angeli
qui custoditis populos,
quorum forma fulget
in facie vestra,
et o vos archangeli
qui suscipitis
animas iustorum,
et vos virtutes,
potestates,
principatus,
dominationes et troni,
qui estis computati
in quintum secretum numerum,
et o vos
cherubin
et seraphin,
sigillum secretorum Dei:

R. Sit laus vobis,
qui loculum antiqui cordis
in fonte asspicitis.

*O engelen, jullie
die over de volkeren waken,
van wie jullie de schitterende spiegel
zijn, en o aartsengelen, jullie
die de zielen van de rechtvaardige
mensen verwelkomen,
en jullie, talenten,
heerschappijen,
hoogste waardigheid,
heersers en vorstentzetels
die deel uitmaken van
de onuitgesproken vijfde rang,
en o jullie,
cherubijnen
en serafijnen,
beeltenis van
Gods geheime gedachten:*

*dat lof mag toekomen aan jullie
die een glimp doen opvangen
van de oude, oorspronkelijke
gezindheid.*

V. Videtis enim
interiorem
vim Patris,
que de corde illius
spirat quasi facies.

R. Sit laus vobis,
qui loculum antiqui cordis
in fonte aspicitis.

*Jullie begrijpen immers
de innerlijke kracht van de Vader,
die uitgaat van Zijn hart
als was het
Zijn gelaat.*

*Dat roem jullie deel mag zijn,
jullie die de blik vestigen op
de vroegere, authentieke
gemoedsgesteldheid.*

Giacinto Scelsi en Hildegarde van Bingen

Middeleeuwse en hedendaagse verstillings- en mystieke

“In mijn derde levensjaar zag ik een groot licht dat mijn ziel deed beven, maar door mijn jonge leeftijd kon ik mij daar niet over uiten. In mijn achtste levensjaar werd ik aan God gewijd voor een feestelijk leven. En tot mijn vijftiende levensjaar zag ik veel, zodat zij die het hoorden zich verwonderden waar het vandaan kwam of van wie het was. Dat vroeg ik mijzelf soms ook af, omdat ik, terwijl ik diep in mijn ziel schouwde, toch ook het uiterlijke gezichtsvermogen hield, en omdat ik hierover van niemand anders hoorde. Daarop hield ik de gezichten die ik in mijn ziel zag zo goed als ik kon verborgen.”

Dit citaat over de mystieke ervaringen van Hildegard von Bingen, zoals die werden opgetekend in de *Vita S. Hildegardis* door de monniken Gottfried von Disibodenberg en Theodorich, zal door de 21ste-eeuwse westerling wellicht met enige scepsis worden gelezen.

Mystiek in het algemeen, dat hartstochtelijke streven naar de bijzondere vereniging van de ziel met God in verschillende gradaties van bewustzijn, lijkt in onze gesecculariseerde maatschappij in een obscuur hoekje verdrongen, of zelfs als helemaal onbestaand afgeschreven.

We vinden het iets heel mysterieus – wat ook in de etymologie van het begrip mystiek vervat ligt. Het Oud-Griekse zelfstandig naamwoord ‘mystes’ verwees oorspronkelijk naar een geïnitieerde in een geheime cultus of mysteriecultus van de klassieke Griekse en Hellenistische periode.

Het vroege Christendom nam de begrippen van de Hellenistische mysteriecultus over. In het christelijke gebruik refereerde mystes of mystiek dus aan de beoefenaars van religieuze extase zoals die door de doctrine werd aanvaard.

Volgens de 12de-eeuwse Bernardus van Clairvaux was die extase niets minder dan een ‘spiritueel huwelijk’ van de ziel met God.

Hildegard von Bingen en haar mystieke ervaringen

De teksten en muziek van Hildegard von Bingen (1098-1179) zijn duidelijk een uiting van haar spiritueel huwelijk met God. Hildegard, een van de meest opmerkelijke vrouwen in de middeleeuwen, werd als achtjarige en jongste van tien kinderen door haar adellijke ouders naar het klooster van Disibodenberg gestuurd.

Daar leerde ze Jutta von Sponheim (1092-1136) kennen, die haar leerde lezen en schrijven en later ook abdis werd van het klooster. Dat onderwijs was vooral pragmatisch en gericht op het correct lezen en zingen van psalmen en andere teksten voor de liturgie. Van haar biechtvader monnik Volmar von Sankt Disibod, die ze als haar ‘magister’ benoemde, kreeg ze wellicht theologieonderwijs.

Na Jutta's dood werd Hildegard tot magistra van het klooster benoemd, waarop zij een meer op de buitenwereld gerichte levensstijl invoerde. Ze kwam in contact met hooggeplaatste adel en geleerden, waardoor haar kennis op allerlei gebieden toenam, wat duidelijk is in haar legendarische geschriften over theologie, geneeskunde, natuurkunde, taalkunde, kosmologie en plantkunde.

Uit het bovenstaande citaat blijkt dat ze reeds op jonge leeftijd visioenen had, maar het is in een ongewoon sterke verschijning in 1141 dat haar werd opgedragen om neer te schrijven wat ze in haar visioenen zag en hoorde. Haar biechtvader Volmar was overtuigd van de goddelijke inspiratie en hielp haar met het noteren. Bovendien bekrachtigde paus Eugenius III tijdens de synode van Trier (1147-1148) de authenticiteit van haar visioenen, en spoorde Hildegard aan om haar werk verder te zetten.

Terzeldertijd besliste ze om Disibodenberg te verlaten om een eigen klooster te stichten, wat in 1150 gebeurde. Samen met twintig volgelingen betrok ze het pas gerestaureerde klooster op de Rupertsberg dat onder directe bescherming stond van de aartsbisschop van Mainz. Bovendien verkreeg Hildegard in 1163 de keizerlijke bescherming van Frederik I Barbarossa.

De periode in het klooster op de Rupertsberg bleek uiterst productief. In 1151 sloot Hildegard na tien jaar schrijven het boek *Scivias* af, het eerste boek over haar visioenen, waarop nog een tweede volgde, *Liber vitae meritorum* (1158-1163). Daarnaast schreef ze het natuurkundig traktaat *Physica* en het geneeskundig traktaat *Causea et curae*, en vond ze een hoogst merkwaardige geheime taal uit, de 'lingua ignota'. Voor die 'onbekende taal' ontwierp Hildegard een nieuw schrift om in totaal 1011 woorden uit te vinden, die in een Latijnse tekst werden ingepast. Ze schreef talrijke brieven en componeerde de vele liturgische gezangen die later werden gebundeld in de *Symphonia armoniae celestium revelationum*. Eveneens in de jaren 1150 ontstond *Ordo virtutum*, een van de eerste liturgische drama's in Europa.

Tot op het einde van haar leven bleef Hildegard geestdriftig voortwerken aan haar geschriften en missiewerk. Ze reisde rond om over haar visioenen te vertellen en stichtte een tweede klooster in Eibingen, dat nu nog altijd bestaat. Ze bundelde een derde boek met haar visioenen, het *Liber divinorum operum* of *Liber de operatione Dei*, dat ze op 75-jarige leeftijd afwerkte.

Tijdens haar laatste levensjaar kwam ze nog in aanvaring met haar superieuren, toen de nonnen van het klooster een man hadden begraven die volgens de prelaten van Mainz in het verleden was geëxcommuniceerd. Hierop werd hen een interdict opgelegd dat de nonnen verbood om nog te zingen. Voor Hildegard, voor wie muziek centraal stond in het contact met God, kon de straf niet groter zijn. Gelukkig werd het conflict zes maanden voor Hildegards dood (17 september 1179) bijgelegd. Reeds in 1223 werd overwogen om Hildegard heilig te verklaren, maar uiteindelijk gebeurde dit pas op 10 mei 2012, door paus Benedictus XVI. Bovendien riep hij haar in hetzelfde jaar uit tot kerklerares.

Giacinto Scelsi

Mystiek was niet alleen in de middeleeuwen een aanleiding tot het componeren van muziek, ook in de 20ste eeuw bleken componisten geïnspireerd door mystiek, spiritualiteit en religie in het algemeen. Vaak werkten ze aan de zijlijn van het muzikaal-artistieke avant-gardegebeuren.

Bij Giacinto Scelsi (1905-1988) was het spirituele zowel de inspiratie als het fundament van zijn composities. Aanvankelijk genoot hij als graaf van een mondain leven, maar gaandeweg trok hij zich steeds meer terug in zijn appartement in Rome. Zijn echtgenote had hem na de oorlog verlaten, wat bij hem een diepe emotionele en spirituele crisis veroorzaakte, die hij in het begin van de jaren 1950 van zich kon afschudden. Hij haalde niet alleen kracht uit zijn christelijke geloof, maar ook uit oosterse religies. In zijn werk verbond hij westerse en oosterse elementen. Hij beweerde trouwens dat zijn appartement – met uitzicht op het Forum Romanum – op de breuklijn van beide culturen lag.

In zijn spirituele kosmos plaatste Scelsi de christelijke boodschap van Jezus bovenaan. Maar door zijn reizen naar India en Nepal raakte hij steeds meer in de ban van oosterse levenswijzen. “India is overal,” schreef hij, “want India staat symbool voor het spirituele dat men zoeken én vinden moet.” Een overmatige geldingsdrang kon hem absoluut niet verweten worden, want hij beschouwde zichzelf, net als Hildegard, slechts als een boodschapper, ‘un postino’.

De Italiaanse componist kon dagenlang aan de piano improviseren, waarbij hij vaak dezelfde noten eindeloos herhaalde en zo de essentie van de klank bereikte. De lang aangehouden tonen van zijn muziek lijken bij het eerste gehoor eenvoudig, maar het is net die concentratie en intensiviteit die de kracht ervan uitmaakt. Klank beschouwde hij als de kosmische kracht die de bron is voor de schepping: “Klank is de eerste beweging van het onbeweeglijke.” Zijn muziek is uiterst persoonlijk, introvert, waarbij hij op zoek gaat naar het microscopische in de klankrijkdom. Bij Scelsi’s werken geen onstuimige klankrupties, maar subtiele timbreverschillen en microtonale fluctuaties.

Voor Goeyvaerts Trio ligt Scelsi’s mystiek in het verlengde van die van Hildegard von Bingen. Zij wisselen de 12de-eeuwse melodieën af met 20ste-eeuwse kamermuziek. *Elegia per Ty* componeerde Scelsi als herinnering aan zijn echtgenote Dorothy, bijgenaamd Ty. Het *Duo voor altviool en cello* improviseerde Scelsi eerst in 1958. Dankzij de opname die daarvan was gemaakt, kon het werk in 1966 worden getranscribeerd.

In het vierdelige *Trio voor viool, altviool en cello* is duidelijk dat Scelsi niet meer componeert aan de hand van de traditionele parameters als ritme, melodie of contrapunt, maar het accent legt op de rijkdom van het klankenspectrum.

Goeyvaerts Strijktrio

Het Goeyvaerts Strijktrio is in 1997 opgericht door violiste Kristien Roels, altviolist Kris Matthyssens en cellist Pieter Stas met als doel uitsluitend 20ste en 21ste-eeuwse repertoire uit te voeren.

Het trio ontleent zijn naam aan de Belgische componist Karel Goeyvaerts, die een belangrijke rol speelde bij de ontwikkelingen binnen de Europese nieuwe muziek. Het ensemble speelt niet alleen bestaand werk maar is ook actief met opdrachten voor nieuwe strijktrio's.

Hun cd met **strijktrio's van Arnold Schoenberg, Anton Webern en Alfred Schnittke** verscheen bij het gerenommeerde internationale label Challenge Records.

Deze cd ontving in verschillende magazines de hoogste quotering en onder andere een Gouden Label bij Klassiek Centraal, een nominatie als beste cd-productie voor de Klara's en een aanbeveling in Gramophone.

In 2012 verscheen een nieuwe cd getiteld **String Trios from the East** met trio's van Sofia Gubaidulina, Alexander Knaifel, Oleg Paiberdin en Giya Kancheli. Luister schreef erover: 'Wat de drie musici hier qua concentratie en nauwgezet presteren grenst aan het onmogelijke.'

Het trio lanceerde in 2014 vervolgens de cd **Stabat Mater**, bestaande uit Arvo Pärt's *Stabat Mater* in reine stemming en *Simeron* van Ivan Moody.

Deze cd werd overladen met superlatieven in de pers, Editor's Choice in Gramophone, Luister 10,... . Nog recenter werd deze opname bekroond met een Edison en werd het trio uitgeroepen tot musicus/ensemble van het jaar door Klara (Klassieke omroep), ook de Stad Sint-Niklaas lauwerde het trio met de Cultuurprijs 2014.

Jaarlijks organiseren zij het festival Passages in samenwerking met het Cultureel Centrum Sint-Niklaas. In februari 2016 verscheen '**Whispers of Titans**' met strijktrio's van Niklölaj Korndorf and Henryk Górecki.

Catalina Vicens

Catalina Vicens studeerde klavecimbel in Philadelphia, Freiburg en Basel, waar ze het eerste diploma ‘middeleeuwse toetsinstrumenten’ behaalde, naast een diploma ‘hedendaagse muziek op historische instrumenten’. Zij wordt internationaal geroemd om haar virtuositeit, lyriek en briljante stijl van spelen.

Ze vormde haar eigen ensemble *Servir Antico*, maar is tegelijk een van de meest actieve en nieuwsgierige muzikale samenwerkers. Ze bereidt momenteel een doctoraat voor aan het Orpheusinstituut en Universiteit Leiden.

Zsuzsi Tóth

Zsuzsi Tóth werd geboren in Hongarije, waar ze op zevenjarige leeftijd haar muziekstudies begon met piano. Ze studeerde klassieke zang aan de Universiteit van Szeged en behaalde een Master diploma in 2004.

Ze specialiseerde zich in oude muziek aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag, waar ze een bachelordiploma behaalde, en in 2009 behaalde ze haar Master met onderscheiding als student van Peter Kooij, Jill Feldman en Rita Dams.

Zsuzsi won prijzen in verschillende internationale zangwedstrijden en was de eerste prijswinnaar in zowel de Gyurkovics Mária zangcompetitie (Boedapest, Hongarije 2003) en de Simándy József zangcompetitie (Szeged, Hongarije 2004). Ze treedt regelmatig op in heel Europa en daarbuiten en trad op als solist bij Collegium Vocale Gent (Philippe Herreweghe), Nederlandse Bach Vereniging (Jos van Veldhoven), Goeyvaerts Trio, Les Muffatti, Pannon Filharmonikusok en Tetraktys (Kees Boeke). Ze is al tien jaar regelmatig lid van de Vox Luminis (Lionel Meunier).

Haar discografie bevat talrijke opnames met Collegium Vocale Gent, Vox Luminis en het middeleeuwse muziekensemble Tetraktys, en het Goeyvaerts Trio.

30CC

presenteert

woensdag 20 november 2019, 20 uur, Schouwburg

Dumesny, le haute-contre de Lully

Tenor **REINOUD VAN MECHELEN** heeft van de *haute-contre*, de hoogste tenorstem, zijn specialiteit gemaakt. Van Mechelen breekt een lans voor dit stemtype aan de hand van het verhaal van de eerste grote *haute-contre* uit de geschiedenis, de 17e-eeuwse zanger **Louis Dumesny**.

Van Mechelen bezingt met zijn ensemble **A NOCTE TEMPORIS** het leven en de charmes van Dumesny, met de mooiste muziek uit de opera's van Lully, Charpentier en tijdgenoten.

zondag 1 december 2019, 11 uur, Wagehuys

Origins

Heerlijke kamermuziek voor fluit en piano uit Frankrijk, Centraal-Europa en de Kaukasus, gebracht door twee uitzonderlijke solisten: **TOON FRET (fluit) & VERONIKA ILTCHENKO (piano)**

donderdag 16 januari 2020, 20 uur, Concertzaal Lemmens

pianoduo Katia en Marielle Labèque & Belgian National Orchestra

De wereldberoemde, flamboyante zussen **Katia en Marielle Labèque** komen naar Leuven.

Ze spelen **Mozarts 'Pianoconcerto nr. 10'** voor twee piano's en orkest, zowat een *must* op het repertoire van elk pianoduo.

alvast dank voor al uw suggesties en opmerkingen: annick.dumalin@leuven.be

volledig programma, info & tickets: www.30CC.be - 016 300 900